

MAORI

achtergrondinformatie

HET GEMEENSCHAPSHUIS

Marae

De Maori's vormen een mozaïek van stammen en substammen die alle op diverse manieren met elkaar verbonden zijn. Ze maken allemaal aanspraak op rechten van specifieke stukken land. Deze relatie vindt haar weerslag in de *marae* (ontmoetingsgrond), een omheinde ruimte rond het gemeenschapshuis. *Marae* zijn plaatsen waar Maori's elkaar kunnen ontmoeten en levensrituelen vieren om afscheid te nemen van de gestorvenen. Het recht van een bepaalde gemeenschap om op de *marae* te 'staan' en deze ruimte te gebruiken voor ceremoniële en sociale doeleinden brengt de verplichting met zich mee om ervoor te zorgen. Het is dus de plaats waar Maori-waarden en -gebruiken op ceremoniële wijze vorm krijgen.

Waar *marae* vroeger duidelijk een plattelandsfenomeen waren, is dit nu al lang niet meer het geval aangezien er ook *marae* zijn in steden en gemeenten, universiteiten, hogescholen, middelbare scholen en zelfs bij kerken. Bovendien zijn *marae* niet overal identiek. Eenentwintigste-eeuwse *marae* omvatten gewoonlijk een gemeenschapshuis, al dan niet van houtsnijwerk voorzien, versierd of onversierd, met een eethal en toiletgelegenheden. Sommige *marae* bevatten ook andere gebouwen, zoals *kōhanga reo* (taalnestcentra), flats voor ouderen, of sportclubs. Plattelands*marae* hebben vaak een begraafplaats (*urupā*) op enige afstand van de *marae* zelf.

Het gemeenschapshuis

In de eenentwintigste eeuw neemt het gemeenschapshuis of *whareniui* nog steeds een belangrijke plaats in op de *marae*. Het is ook een belangrijk symbool van identiteit voor de hoeders van het huis en van het land waarop het staat. Sommige gemeenschapshuizen zijn versierd met houtsnijwerk, andere met schilderijen; sommige zijn groot, andere klein. Vandaag de dag zijn er circa duizend *whareniui* in gebruik over heel Nieuw-Zeeland. Een aantal architectonisch eigenschappen vind je in ieder gemeenschapshuis terug. Belangrijke elementen zijn de *paepae* of drempel, die wordt overkoepeld door de *maihi* of gevellijst die eindigt in *raparapa* (vingers van de gevellijst). Het centrum van de gevellijst wordt gevormd door een in hout gesneden figuur (*koruru*) of door een driedimensionaal gesneden figuur (*tekoteko*). In dit portaalgebied (*mahau*) moet je je schoenen uittrekken voordat je door de deur (*kūwaha*) stapt. Binnenin de *whareniui* wisselen houtsnijwerkpanelen en gevlochten rasterwerkpanelen elkaar af.

Betekenis van het gemeenschapshuis

Versillende gebieden en/of stammen geven elk een specifieke interpretatie aan het eigen gemeenschapshuis. Het kan gezien worden als de figuurlijke verbeelding van het lichaam, als uitdrukking van de *whakapapa* (genealogie), of als weergave van de Maori-kosmos. Wanneer het gaat om de voorstelling van het lichaam van een voorouder stelt deze de stamvader of een andere mythologische voorouderfiguur voor. Het gevelspitshoofd vormt

dan het hoofd van het wezen en de gevellijst omvat armen met vingers die zich uitstrekken. De nokpaal is de ruggengraat van de voorouder en de nokbalken vormen zijn ribben. De belangrijkste draagzuil wordt soms beschreven als het hart. Wanneer redenaars op de *marae* formele toespraken houden, richten ze zich vaak tot het gemeenschapshuis als was het een levende voorouder.

De bovengenoemde elementen kunnen ook worden als uitgelegd als de kennis over de geschiedenis van de voorouders van een groep. In plaats van een in hout gesneden figuur hebben gemeenschapshuizen soms een driedimensionale figuur. Deze stelt de voorouder voor, van wie de groep die het huis gebruikt volgens hen afstamt. De afstammelingen zijn in hout gesneden of met arabesken langs de nokpaal van het huis geschilderd. De rol van de nokpaal wordt duidelijk gemaakt in de Maui-mythenreeks. Toen Maui zijn moeder, die hem bij de geboorte achtergelaten had, terugzag, nodigde zij hem uit om op de nokpaal van het familiehuis te staan en zich op deze manier met zijn voorouders te herenigen. De afstammelingen van de personages van de nokpaal zijn op de nokbalken geschilderd en hun nazaten staan op de panelen van houtsnijwerk gebeeldhouwd. Meer belangrijke voorvaderen zijn op de centrale binnenzuil voorgesteld. De voorouders kunnen worden herkend aan hun houdingen, de ceremoniële voorwerpen die ze dragen en hun lichaamsversiering.

Maori-kosmos

We kunnen het gemeenschapshuis ook zien als een voorstelling van de Maori-kosmos. Sommige ouderen vatten de voorgevel of het portaal op als de mythologische wereld omdat die oostwaarts georiënteerd is naar Hawaiki, het land van de goden, legenden en overledenen. Binnenin bevindt zich dan de wereld van de levenden en de plaatselijke streek. De drempel staat voor de overgang tussen leven en dood en tussen het mythologische verleden en het levende heden. Binnen dit kosmologische concept staat de *marae* voor

oorlog, terwijl het gemeenschapshuis zelf vrede belichaamt. Daarom verwijst men vaak naar de *marae* als het domein van Tū, god van de oorlog. Daartegenover wordt de binnenkant van het gemeenschapshuis in verband gesteld met Rongo, de god van vreedvolle activiteiten. Mensen studeren, praten of slapen er. Bij sommige stammen spreken vrouwen niet op de *marae*; dit is dan het mannelijke domein en het ontmoetingshuis dat van de vrouwen.

De eerste gemeenschapshuizen

Tot de zestiende eeuw volgde de Maori-architectuur de 'klassieke' Polynesische vorm van een *marae* met daaromheen chef- en familiewoningen, met *noa* (neutrale) afgedekte ruimten voor voedselbereiding dichtbij en verder verwijderd de gevaarlijke *tapu*-plekken, zoals begraafplaatsen en buitentoiletten. Pas tussen 1500 en 1800 begon zich een Maori-architectuur te ontwikkelen die afweek van de Polynesische bouwstijl van de voorouders. Dit kwam vooral door dat de zachtere stenen werktuigen vervangen werden door hardere dissels en beitels uit jade. Hierdoor konden houtsnijwerkspecialisten fijn figuratief houtsnijwerk creëren. Maori-contact met Europeanen gaf aanleiding tot de ontwikkeling van het huidige gemeenschapshuis. De introductie van metalen werktuigen zorgde ervoor dat oppervlakken uitgebreider ingesneden konden worden aangezien het werk minder intensief was en minder tijd vergde.

